

การศึกษาวรรณคดีและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทบาทวิทยุโทรทัศน์ในฐานะสื่อมวลชนทางการศึกษา

ศาสตราจารย์ สำเภา วรางกูร ได้กล่าวว่า "เคิมเรามักจะมีความคิดและความเข้าใจว่าการเรียนรู้จะมีอยู่แต่ภายในห้องเรียนและด้วยสิ่งแวดล้อมสำหรับการเรียน (Learning Environment) เท่าที่มีอยู่ในห้องเรียนเท่านั้น ต่อมามีความคิดและตระหนักว่าสิ่งแวดล้อมนอกห้องเรียนก็เป็นแหล่งของการเรียนรู้ (Learning Resource) ที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการเรียนรู้และเพิ่มพูนประสบการณ์เช่นกัน"¹

การศึกษาในปัจจุบัน มุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์มากกว่าที่จะได้เรียนรู้จากห้องเรียน จากครู จากหนังสือ เพียงอย่างเดียว สิ่งแวดล้อมภายนอกก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้เห็นได้ชัด จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาวิธีที่จะอำนวยความสะดวกและตอบสนองการศึกษาอย่างกว้างขวาง

วิธีการใหม่ ๆ ที่ได้รับการยอมรับว่ามีประสิทธิภาพสูงที่จะช่วยการเรียนการสอนมีผลดียิ่งขึ้นก็คือ การนำระบบสื่อมวลชนทางการศึกษา เช่น สิ่งพิมพ์ ภาพยนตร์ วิทยุกระจายเสียง และวิทยุโทรทัศน์ เข้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนการสอน ในบรรดาสื่อมวลชนดังกล่าวนี้วิทยุโทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อที่ไ้เปรียบกว่าสื่ออื่น ๆ ในการเสริมการศึกษาของผู้เรียน วิทยุโทรทัศน์ช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ทั้งนี้เพราะวิทยุโทรทัศน์มี

¹ สำเภา วรางกูร, "ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียนและวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา," สารเทคโนโลยีทางการศึกษา ฉบับที่ 2 เรื่อง ประมวลทัศนะเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2517), หน้า 121.

คุณสมบัติเหมาะสมดังนี้

1. เป็นเครื่องมือที่เข้าถึงคนหมู่มากได้พร้อม ๆ กันโดยสะดวกและประหยัด
เมื่อคิดต่อรายหัว
2. เป็นการผสมผสานส่วนที่ดีที่สุดของภาพยนตร์และวิทยุเข้าด้วยกัน
3. เป็นเครื่องมือที่สามารถเอาชนะอุปสรรคของการเรียนรู้ได้หลายประการ
ซึ่งไม่จำเป็นว่าผู้รับจะต้องมีความสามารถทางภาษาสูงหรือต้องอยู่ใน สถานที่เหตุการณ์นั้น ๆ
4. เป็นการเผยแพร่ความรู้ความสามารถจากผู้เชี่ยวชาญด้านหนึ่งด้านใด

โดยเฉพาะ

- ✓ 5. วิทยุโทรทัศน์จะช่วยให้เกิดการปรับปรุงและพัฒนาทางสังคมที่สำคัญ
6. ความมีปัจจุบันทันด่วน ทำให้ผู้รับสนใจมากกว่าก่อให้เกิดการเรียนรู้สูง
7. วิทยุโทรทัศน์สามารถนำอุปกรณ์การศึกษาอื่น ๆ เช่น ของจริง รูปภาพ
ภาพยนตร์ และอื่น ๆ เข้ามารวมกันด้วยความสะดวก ซึ่งอุปกรณ์เหล่านั้นนำมาซึ่งการเรียนรู้
ที่ดีขึ้น

นับว่าวิทยุโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่รวมคุณสมบัติของวิทยุ ภาพยนตร์และหนังสือพิมพ์เข้าด้วยกัน คือ ผู้ชมสามารถได้ยินเสียงเช่นเดียวกับวิทยุ ได้เห็นภาพเช่นเดียวกับภาพยนตร์ และได้อ่านตัวหนังสือเช่นเดียวกับหนังสือพิมพ์ วิทยุโทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนที่แสดงเหตุการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นอย่างชัดเจนที่สุด ฉะนั้นวิทยุโทรทัศน์จึงสมบูรณ์ที่จะให้ความรู้ ทักษะคติ ความชอบ ซึ่งในฐานะที่จะพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้วยเหตุผลที่ว่า การรับรู้ของมนุษย์เราเกิดจากการได้เห็น 75 % จากการได้ยิน 13 % จากการสัมผัส 6 % จากการรส 3 % จะเห็นได้ว่าวิทยุโทรทัศน์สามารถให้ทั้งการเห็นและการได้ยิน รวมผลแล้วจะได้ถึง 88 % จึงนับว่าวิทยุโทรทัศน์มีคุณสมบัติพร้อมที่จะเห็นสื่อมวลชนทางการศึกษา¹

¹ อรรถพร เขียวธาว์ว, "บทบาทของโทรทัศน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและการศึกษา", นิเทศสาร 5 (กุมภาพันธ์ 2520): 117.

วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีสถานีโทรทัศน์ 9 สถานี ในกรุงเทพมหานครมี 4 สถานี คือ สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท. สถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3 สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 สี และสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ในต่างจังหวัดมีสถานีโทรทัศน์อีก 4 สถานี คือ สถานีโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ ช่อง 5 อยู่ที่จังหวัดขอนแก่น สถานีโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ ช่อง 8 จังหวัดลำปาง สถานีโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ ช่อง 10 อยู่ที่หาคีใหญ่ จังหวัดสงขลา สถานีโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ ช่อง 9 จังหวัดภูเก็ตและ สถานีโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์ ช่อง 7 จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังมีสถานีถ่ายทอดโทรทัศน์ตั้งอยู่ในภาคต่าง ๆ อีกเกือบ 60 สถานี

สถานีโทรทัศน์ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นลักษณะสถานีโทรทัศน์ทั่วไป รายการส่วนใหญ่จะเน้นหนักไปทางค่านับเงิน แต่มีรายการบางส่วนที่จัดรายการเป็นการส่งเสริมความรู้ และเผยแพร่ข่าวสารต่าง ๆ ให้แก่ประชาชน ประเทศไทยยังไม่มีสถานีโทรทัศน์ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อจุดประสงค์ทางการศึกษาโดยเฉพาะ

ปัญหาเกี่ยวกับวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยนั้น คณะอนุกรรมการเรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษาได้สรุปไว้ดังนี้

1. เนื่องจากสถานภาพแต่ละสถานีไม่เหมือนกัน และรัฐไม่มีนโยบายที่แน่นอน จึงทำให้สถานีแต่ละแห่งไม่สามารถทำหน้าที่สื่อมวลชนได้โดยถูกต้องและสมบูรณ์
2. สถานีโทรทัศน์ทั้งในกรุงเทพมหานคร และในส่วนภูมิภาคต้องใช้รายการรวมแล้วมากกว่า 50 ชั่วโมงต่อหนึ่งวัน จึงทำให้ไม่สามารถผลิตรายการที่มีคุณภาพอย่างเพียงพอ
3. สถานีโทรทัศน์ต้องหารายได้เลี้ยงตัวเอง จึงจำเป็นต้องจัดรายการโอนออนตามความต้องการของผู้อุปถัมภ์รายการ ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งหวังผลทางด้านการค้าเป็นสำคัญ ทำให้สถานีไม่สามารถจัดรายการ เป็นประโยชน์เพื่อการศึกษาได้เท่าที่ควร
4. สถานีโทรทัศน์มีรัศมีครอบคลุมทำ ส่วนใหญ่ใช้เครื่องถ่ายเทคนาคเล็ก

ซึ่งได้ผลไม่เต็มที่ เป็นเหตุให้ประชากรที่อยู่ในรัศมีของการรับมีจำนวนน้อย หรือรับได้มีคุณภาพไม่ดีพอ นอกจากนี้ปัญหากระแสไฟฟ้ายังไม่มีทั่วถึงและเครื่องรับโทรทัศน์มีราคาสูง ทำให้การรับโทรทัศน์ไม่แพร่หลาย

5. การดำเนินงานของสถานีโทรทัศน์แต่ละแห่งไม่มีการประสานงานให้สอดคล้องกันที่จะให้รายการ เพื่อการศึกษาได้ประโยชน์อย่างเต็มที่แก่ประชาชน
6. รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษายังมีงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงาน
7. การผลิตรายการและการเสนอรายการที่จัดทำในประเทศยังขาดเป้าหมาย และวิธีการที่ถูกต้อง ส่วนรายการที่ผลิตจากต่างประเทศ ยังขาดการควบคุมที่เพียงพอ เนื้อหาของรายการจึงไม่ตอบสนองความต้องการของสังคมในการพัฒนาประเทศ
8. รัฐบาลยังไม่มีนโยบายแน่นอนในการใช้โทรทัศน์เพื่อการศึกษาและการพัฒนาประเทศ¹

คณะอนุกรรมการ เรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา จึงได้เสนอแนะนโยบายการใช้วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาไว้ดังนี้

1. รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการปรับปรุงระบบบริหารของสถานีโทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์และเอื้ออำนวยต่อการศึกษาระดับประชาชน
2. รัฐบาลควรส่งเสริมให้สถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ มีการประสานงานให้สอดคล้องกันที่จะให้รายการ เพื่อการศึกษาได้ประโยชน์อย่างเต็มที่แก่ประชาชน
3. รัฐบาลควรจัดให้มีระบบการตรวจสอบรายการให้ได้มาตรฐาน
4. รัฐบาลควรจัดให้มีการวิจัยและการประเมินผลรายการต่าง ๆ เพื่อนำผลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา

¹ คณะอนุกรรมการ เรื่องการใช้สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา, "สื่อมวลชนเพื่อการศึกษา", รายงานสัมมนาแนะแนวทางการปฏิรูปการศึกษา โรงแรมบางแสน ชลบุรี ระหว่างวันที่ 18-20 สิงหาคม 2519, อีศสำเนา.

5. รัฐควรส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมผู้จัด ผู้ผลิต และผู้ใช้รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา
6. รัฐพึงมีนโยบายที่แน่นอนที่จะให้การผลิตและการเสนอรายการโทรทัศน์เป็นการตอบสนองความต้องการของสังคมในการพัฒนาประเทศ
7. รัฐพึงจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการดำเนินงานด้านวิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้เพียงพอ
8. รัฐพึงส่งเสริมให้มีการขยายรัศมีการรับ-ส่งโทรทัศน์ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ เพื่อประชาชนสามารถรับชมรายการโทรทัศน์ได้ทั่วถึงยิ่งขึ้น
9. รัฐพึงหาทางให้ประชาชนและชุมชนต่าง ๆ มีเครื่องรับโทรทัศน์ให้ทั่วถึง
10. ในระยะยาว รัฐควรจัดให้มีเครื่องช่วยโทรทัศน์เพื่อการศึกษาและให้การออกอากาศครอบคลุมทั่วประเทศ¹

อย่างไรก็ตามกิจกรรมวิทยุโทรทัศน์ในประเทศไทยในปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นทรัพยากรสื่อมวลชนที่มีอยู่มากพอสมควร ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีข้อจำกัดหลายประการ เช่น ระบบการส่งโทรทัศน์ยังไม่ทั่วถึงประชาชนที่อยู่ในท้องถิ่นห่างไกล และเครื่องรับโทรทัศน์ยังมีราคาแพง ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะมีเครื่องรับโทรทัศน์ได้ก็ตาม แต่ก็เป็นที่ยอมรับว่าวิทยุโทรทัศน์เป็นเครื่องมือสำคัญส่วนหนึ่งที่กำลังมีบทบาทในด้านการศึกษาของประชาชน อิทธิพลของวิทยุโทรทัศน์ทางการศึกษานับว่ามีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ

ดร. เกษม ศิริสัมพันธ์ ได้กล่าวว่า "ในสังคมที่กำลังพัฒนา อย่างเช่นสังคมไทยกำลังอยู่ในช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงและปรับตัว ในสภาพเช่นนี้ย่อมมีความต้องการที่จะต้องขยายทัศนคติของมวลชน และเพิ่มพูนทักษะของมวลชนในหลาย ๆ ด้านด้วยกัน ซึ่งมีความจำเป็นจะต้องให้ประชาชนมีโอกาสศึกษาหาความรู้ และหาประสบการณ์เพิ่มเติมอยู่เสมอ"²

¹ เรื่องเดียวกัน.

² เกษม ศิริสัมพันธ์, "วิทยุและโทรทัศน์ให้อะไรใคร," เอกสารประกอบการสัมมนาว่าด้วยวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์เรื่องการผลิตรายการมีคุณค่า ครั้งที่ 1 โรงแรมบางแสน ชลบุรี, ระหว่างวันที่ 22-26 พฤษภาคม 2525.

โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน เป็นผู้ที่อยู่ในวัยกำลังเจริญเติบโตเป็นวัยที่ควรปลูกฝังทัศนคติที่ดี วิทยุโทรทัศน์จึงควรจะเป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการช่วยให้การศึกษาแก่เยาวชน เพราะเด็กมีความใกล้ชิดกับโทรทัศน์มาก เยาวชนในเมืองจะได้รับอิทธิพลจากโทรทัศน์มากกว่า เยาวชนในชนบท ภัยเหตุผลของความก้าวหน้าทางค่านเทคโนโลยีต่าง ๆ

มีผู้กล่าวว่าวิทยุโทรทัศน์เสมือนเป็นที่เลี้ยงเด็กที่ช่วยดูแลให้เด็กนั่งนิ่ง ๆ ไม่ซุกซน ได้เป็นเวลานาน ๆ คำกล่าวนี้คิดดูก็น่าจะจริง เพราะโทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่มีทั้งภาพและเสียง ซึ่งทำให้ดึงดูดความสนใจของเด็กไว้ได้ง่าย การวิจัยต่าง ๆ ก็พบว่าเด็กชอบใช้เวลาว่างดูโทรทัศน์การวิจัยเรื่องอิทธิพลของโทรทัศน์ พบว่าร้อยละเก้าสิบของเด็กกลุ่มที่ทำการศึกษานิสัยในการดูโทรทัศน์ทุกวัน¹

วิทยุโทรทัศน์กับระบบการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเปิด

แนวคิดเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยเปิดหรือทลาคติวิชามีแนวคิดด้วยกัน 2 แนวคือ แนวคิดที่ 1 เปิดรับนักศึกษาเข้าเรียน โดยไม่ต้องมีการสอบคัดเลือกแต่ยังมีการกำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำ อาทิ ต้องสำเร็จชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และยังคงบังคับโดยทางตรงหรือทางอ้อมให้มาเข้าฟังคำบรรยายในชั้นเรียน ส่วนแนวคิดที่ 2 เปิดรับนักศึกษาโดยไม่มี การสอบคัดเลือกแต่อาจกำหนดกฎเกณฑ์การรับเข้าเป็นนักศึกษาตามความเหมาะสม เช่น มาก่อนให้เรียนก่อน ผู้สูงอายุ แม่บ้าน ผู้พิการ ผู้เลือกสาขาวิชาที่ไม่มีคนค่อยเลือกเรียน ไม่มีการกำหนดคุณสมบัติขั้นต่ำ ใครมีความสามารถเรียนได้ตามหลักสูตรก็สามารถเป็นบัณฑิตได้โดยไม่ต้องมานั่งเรียนในห้องเรียน เรียนโดยการใช้ระบบการสอนแบบสื่อประสม คือ ตำราเรียน สิ่งพิมพ์ วิทยุ

¹ B.Siha-Umphai, Chamnong Vibulsri and Sukanya Terawani, "The Impact of Television on Television on Thai Children," (Bangkok: Communication Research Center, Chulalongkorn University, 1975), p. 152.

กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ การสอนทางไปรษณีย์ การสอนแบบส่วนตัว ชุดทดลองวิทยาศาสตร์ เป็นต้น เพื่อให้ นักศึกษาสามารถศึกษาได้เองที่บ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ¹

จากแนวคิดนี้เองวิทยุโทรทัศน์จึงเป็นสื่อมวลชนทางการศึกษาที่มีบทบาทต่อระบบ การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยเปิดเป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ.2499 มูลนิธิฟอร์ตในประเทศ สหรัฐอเมริกาได้ให้ทุนในโครงการทดลอง "วิทยาลัยทางโทรทัศน์แห่งชิคาโก (Chicago's College)" ขึ้น จัดการศึกษาระดับอนุปริญญา (หลักสูตร 2 ปี) โดยออกอากาศรายการ สอนทางระบบ วี.เอช.เอฟ. (Very High Frequency) ของ 11 ระบบ ยู.เอช.เอฟ. (Ultra High Frequency) ของ 20 มีนักศึกษา 80,000 คน ในรัศมี 120 กิโลเมตร มีการมอบหมายนักศึกษาให้ไปพบอาจารย์ที่ศูนย์ศึกษาส่วนใหญ่ นักศึกษาจะเรียนที่บ้าน แต่ยังสามารถเข้าเรียนในห้องเรียนที่มีเครื่องรับโทรทัศน์ ขนาดใหญ่ในวิทยาลัยที่ตนสังกัด วิทยาลัย โทรทัศน์แห่งชิคาโก มีวิทยาลัยชุมชนเป็นสมาชิกถึง 10 แห่ง เมื่อนักศึกษาเรียนครบ 60 หน่วยกิต และไค้แต้มเฉลี่ยอย่างต่ำ 2.00 ก็จะได้รับอนุปริญญาอักษรศาสตร์ วิทยาลัยโทรทัศน์ แห่งชิคาโกประสบความสำเร็จมากจนกลายเป็นแบบฉบับให้มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ที่ประสงค์จะ ดำเนินการการศึกษาแบบเปิดทั่วโลก แม้แต่มหาวิทยาลัยเปิดในอังกฤษก็เก็บแนวคิดของวิทยาลัย โทรทัศน์แห่งชิคาโกมาผสมผสานกับแนวคิด จากยุโรปและออสเตรเลีย นอกจากชิคาโกแล้ว ยังมีโครงการระบบเปิดที่นิวยอร์ก อิลลินอยส์และไอโฮไอด้วย 005623

ในทวีปยุโรป มีพัฒนาการการศึกษาแบบเปิดที่น่าสนใจ 5 อย่างคือ

(1) วิทยาลัยทางโทรทัศน์ (Television Academy) ของเยอรมันตะวันออก ใน พ.ศ.2504 ซึ่งมุ่งให้การศึกษาผู้ใหญ่ที่เน้นระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม โดยการออกอากาศทั้งวิทยุและโทรทัศน์ รายการละ 2 ครั้งทุกวัน

(2) วิทยาลัยทางโทรทัศน์ (Telekolleg) ของเยอรมันตะวันตก สำหรับ ช่วยคนงานที่ไม่มีโอกาสเรียนในระดับมัธยมศึกษา ให้สามารถเข้าเรียนในวิทยาลัยเทคนิค

¹ ชัยยงค์ พรหมวงศ์, "แนวคิดและพัฒนาการมหาวิทยาลัยทลาคิวา" สยามรัฐ

ชั้นสูงได้ โดยเข้าเรียนแบบบางเวลา และเต็มเวลา

(3) วิทยาลัยทางไปรษณีย์ของรัสเซีย ในพ.ศ.2507 ซึ่งออกรายการทางการศึกษาและวัฒนธรรมไปยังประชาชนในเมืองต่าง ๆ รวม 35 เมือง

(4) วิทยาลัยเทคนิคทางโทรทัศน์ (Television Technical College) ของโปแลนด์ เมื่อ พ.ศ.2509 สำหรับให้ความรู้ชั้นสูงแก่ประชาชนที่ทำงาน

(5) วิทยุเซอร์บอนน์ (Radio Sor Bonne) ของฝรั่งเศส ได้เริ่มการสอนสำหรับประชาชนทั่วไป ตั้งแต่ พ.ศ.2509 ต่อมามีการปรับปรุงโครงการร่วมกับมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในฝรั่งเศส

ในออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ การใช้วิทยุเป็นสื่อกลางในการศึกษาผู้ใหญ่ค่าเป็นมาเป็นเวลานาน โดยการจัดตั้ง "สถาบันเทคนิคทางไปรษณีย์แห่งนิวซีแลนด์" ที่เมืองเวลลิงตัน (Wellington) สำหรับนักศึกษากว่า 13,000 คน และมหาวิทยาลัยทางวิทยุ (Radio University) ของมหาวิทยาลัยแห่งนิวเซาท์เวลส์ที่เมืองซิดนีย์ ที่มุ่งการสอนระดับบัณฑิตศึกษาก็ประสบความสำเร็จมาก

ในทวีปเอเชีย ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการสอนระบบเปิดระดับมัธยมศึกษาที่กว้างขวางที่สุดในโครงการ "การสอนทางไกล" (Long Distance Teaching) ก็ช่วยทำให้ผู้ที่กำลังทำงานมีโอกาสเรียน มศ.5 ได้ โดยทางโทรทัศน์และไปรษณีย์ ทั้งยังต้องเข้าเรียนกับครูผู้สอนทุกเดือน สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาหรือทุกภาคฤดูร้อนสำหรับนักเรียนระดับวิทยาลัย วิทยาลัยทางไปรษณีย์ของญี่ปุ่นจึงนำหน้ามาก รายการสอนส่วนใหญ่ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์เอ็น.เอช.เค. (Nippon Hoso Kyokai) พัฒนาการดังกล่าวข้างต้นนี้เป็นระยะก่อนกำเนิดของมหาวิทยาลัยเปิดในประเทศอังกฤษเมื่อ พ.ศ.2512 หลังจาก พ.ศ.2512 ได้มีมหาวิทยาลัยอื่นปรับปรุงระบบเปิดขึ้นเป็นจำนวนมาก อาทิในสหรัฐอเมริกา ได้แก่โครงการมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแมริแลนด์ มหาวิทยาลัยบริทเจอร์ และมหาวิทยาลัยเท็กซัสที่เมืองดัลลาส โครงการมหาวิทยาลัยของชุมชน (Communiversities) ที่มณฑลลอร์เลนจ์ ของแคลิฟอร์เนีย มหาวิทยาลัยปวงชนแห่งปากีสถาน (People's University of Pakistan) และมหาวิทยาลัย

อิสระแห่งอิหร่าน (The free University of Iran)¹

ในประเทศไทยมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแบบทลาควิชา ได้ใช้วิทยุโทรทัศน์เพื่อการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะขยายห้องเรียนออกไป เนื่องจากมี ปัญหาห้องเรียนมีไม่เพียงพอ โดยออกอากาศรายการสดทางสถานีโทรทัศน์ ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท. เวลา 15.30-16.30 น. และทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 สี วันจันทร์ถึง วันศุกร์ เวลา 12.30-16.00 น. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เป็นมหาวิทยาลัยเปิด จัดการศึกษาในระดับปริญญาหรือประกาศนียบัตรในสาขาที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ ควบคู่กับการเผยแพร่ความรู้สู่ประชาชนเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพโดยไม่มุ่งปริญญา เป็น การศึกษาตลอดชีวิต เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและพัฒนาคุณภาพของประชาชนโดยทั่วไป รวมทั้งขยายโอกาสทางการศึกษาต่อของผู้ที่จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และเป็นมหาวิทยาลัยที่ ไม่มีชั้นเรียนเป็นของตัวเอง การให้การศึกษาของมหาวิทยาลัยจะต้องใช้สื่อการสอนทาง ไปรษณีย์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หรือวิธีการอย่างอื่นที่ผู้ศึกษาสามารถเรียนได้ ด้วยตัวเอง โดยไม่ต้องเข้าชั้นเรียนตามปกติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ออกอากาศ แพร่ภาพรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษา ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7 สี และเครือข่าย ถ่ายทอดผ่านดาวเทียม วันเสาร์ เวลา 08.00-09.00 น. และวันอาทิตย์ เวลา 08.30- 09.30 น. และทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท. และเครือข่ายกรมประชาสัมพันธ์ เวลา 18.30-20.00 น.ทุกวัน

การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในปี พ.ศ. 2518 ทศนิยม ขาสมาน ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การชมรายการ

¹ The Planning Committee to the Secretary of State for Educa-
tion and Science, Open University (London: Her Majesty's Stationery
Office, 1969), p. 31.

โทรทัศน์เพื่อการศึกษาของประชาชนในกรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาสภาพของรายการโทรทัศน์ในปัจจุบันว่ามีประโยชน์ในการศึกษานอกระบบแก่ประชาชนเพียงใด รวมทั้งศึกษาว่ารายการที่จัดขึ้นทางสถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ มีปริมาณมากน้อยเพียงใด

วิธีดำเนินการวิจัย ได้ทำการสำรวจรายการต่าง ๆ ของสถานีโทรทัศน์ 4 สถานี ในกรุงเทพมหานคร และส่งแบบสอบถามจำนวน 650 ชุด ไปยังโรงเรียนต่าง ๆ 11 โรงเรียน โดยให้นักเรียนเป็นสื่อกลางในการส่งแบบสอบถามไปยังประชากรที่เข้าชมโทรทัศน์ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. สถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ จัดรายการโทรทัศน์ประเภทส่งเสริมความรู้ทุกสถานี แต่จัดในอัตราส่วนไม่เท่ากัน ตลอดเวลา 3 เดือนที่ทำการวิจัย สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 มีรายการส่งเสริมความรู้มากกว่าสถานีอื่น คือ เฉลี่ยประมาณ ร้อยละ 12 ของรายการโทรทัศน์ทั้งหมด และสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 จัดรายการส่งเสริมความรู้น้อยกว่าสถานีอื่น คือ เฉลี่ยประมาณ ร้อยละ 0.613 ของรายการทั้งหมด

2. ช่วงเวลาการเสนอรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาเป็นอุปสรรคสำคัญในการชม จากการวิจัยพบว่า ช่วงเวลาที่ประชาชนชอบชมรายการโทรทัศน์มากที่สุดในวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ คือเวลา 18.00 - 20.00 น. ในวันเสาร์ อาทิตย์และวันหยุดราชการคือช่วงเวลา 12.00-14.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่ประชาชนต้องการให้รายการโทรทัศน์ที่ชอบหรือสนใจมากที่สุดออกอากาศช่วงนี้ด้วย แต่จากการวิเคราะห์รายการโทรทัศน์ ปรากฏว่า ช่วงเวลาดังกล่าวนี้อาจสถานีมีรายการเพื่อการศึกษาประมาณ 20-30 นาที บางสถานีไม่จัดรายการเพื่อการศึกษาในช่วงนี้เลย

3. ช่วงเวลา 16.00-18.00 น. เป็นช่วงเวลาที่ประชาชนมีโอกาสชมรายการโทรทัศน์น้อยที่สุด แต่รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาส่วนใหญ่กลับจัดในช่วงนี้

4. ประชาชนเห็นว่า การชมโทรทัศน์มีประโยชน์ ทำให้ได้รับความเพลิดเพลิน เป็นคนทันต่อเหตุการณ์ และมีความรู้รอบตัวมากขึ้น การเลือกชมโทรทัศน์แต่ละครั้งประชาชนเลือกชมโดยให้เหตุผลว่าเป็นรายการที่ให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และดูรายการที่ให้ความรู้หรือมีประโยชน์

ข. ความเห็นของอาจารย์และผู้บริหารการศึกษา

1. ประชากร ร้อยละ 70 ที่รับความรู้จากการอ่าน การฟัง การชม รายการโทรทัศน์พร้อม ๆ กันไปและร้อยละ 12.27 ชอบอ่านหรือท่องจำเพียงอย่างเดียว
2. ประชากรร้อยละ 89.278 ต้องการเรียนทางโทรทัศน์ในช่วงเวลา 19.00-20.00 น. และร้อยละ 89.25 ต้องการเรียนทางโทรทัศน์ในช่วงเวลา 18.00-19.00 น.

พ.ศ.2522 ประเสริฐศักดิ์ ชิตติยะ ได้ทำการวิจัยเรื่องการใช้โทรทัศน์วงจรเปิดเพื่อการสอนโคยมมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งผลการวิจัยมีดังนี้¹

1. นักศึกษาร้อยละ 44.57 มีความเห็นว่าการชมโทรทัศน์ที่บ้านนั้นรายการที่ออกอากาศทางไทยทีวีสีช่อง 9 อสมท. อยู่ในเกณฑ์ชัดเจน ร้อยละ 28.57 เห็นว่ารายการพอรับชมได้และร้อยละ 11.14 เห็นว่ารายการไม่ชัดเจน
2. อาจารย์ผู้สอนทางโทรทัศน์ร้อยละ 50.29 ใช้วีซีดีบรรยายล้วน
3. นักศึกษาร้อยละ 60.00 ตั้งใจชมรายการโดยเฉพาะและส่วนใหญ่มีความเห็นว่า อาจารย์บรรยายเร็วเกินไปและควรเชิญวิทยากรที่เชี่ยวชาญมาทำการสอนเป็นครั้งคราวไป รวมทั้งควรใช้สื่อการสอนเช่น ภาพยนตร์ สไลด์ รูปภาพ फिल्मสตริป แผนภูมิ เป็นต้น ช่วยในการสอน
4. นักศึกษาร้อยละ 50.29 เห็นว่าการสอนแบบบรรยายล้วน ๆ ทำให้เกิดการเบื่อหน่าย

ในปี พ.ศ.2524 ฝ่ายจัดระบบและวิจัยสื่อการศึกษา สำนักเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ได้ทำการวิจัยทดสอบประสิทธิภาพของสื่อประเภทวิทยุโทรทัศน์ ประกอบชุดวิชาที่เปิดสอนในภาคเรียนที่ 1/2523 ทั้ง 9 ชุดวิชา ได้แก่ ชุดวิชา

¹ ประเสริฐศักดิ์ ชิตติยะ, "การใช้โทรทัศน์วงจรเปิดเพื่อการสอนโคยมมหาวิทยาลัยรามคำแหง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2522).

ภาษาอังกฤษพื้นฐาน (10111) มนุษย์กับอารยธรรม (10121) ไทยศึกษา (10151) ระบบ
 การเรียนการสอน (20001) พื้นฐานการศึกษา (20101) การศึกษากับชีวิตและชุมชน
 (20203) เทคโนโลยีและสื่อการศึกษา (20301) หลักและระบบบริหารการศึกษา (23301)
 และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร (30201) โดยได้ทดสอบประสิทธิภาพในส่วนที่
 เกี่ยวกับ รูปแบบของรายการ เนื้อหาของรายการ ความยาวของรายการ คุณภาพของรายการ
 คุณภาพของภาพและเสียง ลักษณะของพิธีกรและวิทยากร วันเวลาที่สะดวกจะรับชมสถานีวิทยุ
 โทรทัศน์ที่สามารถรับชมได้ชัดเจนที่สุด ความพร้อมในการมีเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ตลอดจน
 ความคิดเห็นอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้¹

1. ในค่านรูปแบบของรายการวิทยุโทรทัศน์ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็น
 ว่าควรมีลักษณะเป็นละครประกอบการบรรยาย เป็นจำนวนถึงร้อยละ 42.73 ส่วนรูปแบบ
 อื่น ๆ ได้แก่ บรรยายทั้งเรื่อง มีวิทยากรหลาย ๆ คน ละครทั้งเรื่องและมีการสรุป มีผู้ตอบ
 เป็นจำนวนใกล้เคียงกันร้อยละ 22.31 และ 20.75 ตามลำดับ สำหรับรูปแบบภาพยนตร์ทั้ง
 เรื่องมีผู้ตอบเป็นจำนวนน้อยที่สุดร้อยละ 6.67

2. เนื้อหาของรายการ นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า เนื้อหาของ
 รายการควรมีลักษณะเป็นการอธิบายสรุปประเด็นที่สำคัญ เป็นจำนวนร้อยละ 48.06 อธิบาย
 ส่วนที่ไม่เข้าใจในบางตอนให้เข้าใจยิ่งขึ้น ร้อยละ 37.68 เสริมเนื้อหานอกเหนือจาก
 เอกสารการสอน ร้อยละ 21.52 ข้ำเฉพาะในเนื้อหา ร้อยละ 16.10 และสร้างปัญหาช่วย
 ให้นักศึกษาคำตอบร้อยละ 13.84

3. ความยาวของรายการ นักศึกษาร้อยละ 41.59 มีความคิดเห็นว่า ควร
 มีความยาว 30 นาที อีกจำนวนร้อยละ 21.58 10.26 และ 8.99 มีความคิดเห็นว่า
 ควรมีความยาว 60 นาที 20 นาที และ 40 นาที ตามลำดับ อีกจำนวนเพียงร้อยละ 1.94

¹ สำนักเทคโนโลยีการศึกษา, ฝ่ายจัดระบบและวิจัยสื่อการศึกษา, การทดสอบประสิทธิ-
ภาพของสื่อประเภทโทรทัศน์ (ตุลาคม 2524), อักสำเนา.

มีความคิดเห็นว่าคุณมีความยาว 15 นาที

4. คุณภาพของรายการ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคุณภาพวิทยุโทรทัศน์มีคุณภาพดีสรุปประเด็นได้ชัดเจน ร้อยละ 57.94 และ 10.38 ตามลำดับ อีกกลุ่มหนึ่ง มีความคิดเห็นในทางตรงกันข้ามได้แก่ รายละเอียดมากเกินไปจับประเด็นไม่ได้ ร้อยละ 9.18 นำเป็ร้อยละ 7.01 ไม่มีสาระของรายการเท่าที่ควร ร้อยละ 6.73 รายการมีคุณภาพไม่ดี และหนักเกินไปร้อยละ 4.96 และ 4.19 ตามลำดับ

5. คุณภาพของภาพและเสียง ส่วนใหญ่ระบุว่าคุณภาพของภาพและเสียงชัดเจน เป็นจำนวนร้อยละ 36.22 และ 46.71 ตามลำดับ บางกลุ่มระบุว่าคุณภาพของภาพและเสียง ชัดเจนบางเวลา ร้อยละ 28.72 และ 22.83 ตามลำดับ และมีเพียงจำนวนน้อยที่ระบุว่า คุณภาพของภาพและเสียงไม่ชัดเจน ร้อยละ 8.18 และ 6.43 ตามลำดับ

6. ลักษณะของพิธีกรและวิทยากร นักศึกษาส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าคุณพิธีกร และวิทยากรจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ และให้มีความเป็นกันเองกับผู้ชมด้วย

7. ความสะดวกในการรับชมรายการวิทยุโทรทัศน์ นักศึกษาส่วนใหญ่สะดวก ที่จะรับชมรายการวิทยุโทรทัศน์ ในวันเสาร์และวันอาทิตย์ ร้อยละ 42.14 และ 42.78 ในวันจันทร์ถึงวันศุกร์ นักศึกษาสะดวกที่จะรับชมน้อยมาก

ส่วนช่วงเวลาที่นักศึกษา สะดวกที่จะชมรายการวิทยุโทรทัศน์ในช่วงเวลา 08.00-09.00 มากที่สุดร้อยละ 43.17 ส่วนช่วงเวลาอื่น ๆ มีนักศึกษาเพียงบางส่วนเท่านั้น ที่สะดวกจะรับชมรายการวิทยุโทรทัศน์

8. ความพร้อมในการมีเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ นักศึกษาจำนวนร้อยละ 67.12 ระบุว่าไม่มีเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ ร้อยละ 32.88 ไม่มีในจำนวนที่มีเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์ ร้อยละ 83.36 เป็นเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์แบบขาวดำ อีกร้อยละ 16.64 มีเครื่องรับวิทยุโทรทัศน์แบบสี

9. สถานีวิทยุโทรทัศน์ที่นักศึกษาสามารถรับชมได้ชัดเจนที่สุด นักศึกษาทั่วราชอาณาจักรส่วนใหญ่จะรับชมรายการวิทยุโทรทัศน์ได้ชัดเจนจากสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ของ 7